

ОСОБИСТИЧНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В статтє раскрыта суцность личностно-ориентированного подхода в формировании профессиональной ответственности будущих учителей, определены его признаки. Автор раскрывает суцность признаков личностно-ориентированного обучения, актов организации педагогического процесса, организованного таким образом, приводит примеры личностно-ориентированного подхода в изучении курса «Педагогика».

This article reveals the essence of personal tentative approach in the process for formulate professional responsibility by future teachers and defines its features. Author reveals the essence of features personal tentative teaching and actes of organization personal tentative approach in the teaching the course „Pedagogics”.

Стратегію сучасної педагогічної освіти складають суб'єктивний розвиток та саморозвиток особистості вчителя,

здатного не тільки обслуговувати наявні педагогічні й соціальні технології, але й виходити за межі нормативної діяльності, брати на себе відповідальність за здійснення інноваційних процесів. Ця стратегія втілюється у спрямованості змісту й форм навчального процесу вищої педагогічної школи на пріоритет особистісно орієнтованих технологій педагогічної освіти та формування професіоналізму майбутнього вчителя. Загальним поняттям удосконалення кадрового педагогічного потенціалу присвячені роботи О.А.Абдуліної, Б.М.Андієвського, В.І.Бондаря, Н.Г.Ничкало, С.О.Сисоевої.

Проблемам підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності та формування професійно значущих якостей їх особистості присвячені роботи Л.В.Кондрашової, Н.В.Кузьміної, О.Г.Мороза, В.О.Сластьоніна, Р.І.Хмелюк.

У роботах науковців Голубової Г.О., Дворова П.П., Іваненко Т.Г., Левченко Є.В., Розенберга А.Я. об'єктом дослідження стала така важлива для виконання професійного обов'язку якість особистості, як відповідальність.

У своєму дослідженні ми визначили такі показники високого рівня сформованості професійної відповідальності майбутнього вчителя: зацікавленість, захопленість, готовність займатися педагогічною діяльністю, впевненість у собі, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, почуття успіху, радість, критичність в оцінці своїх дій, критичність у характеристиці етапів своєї діяльності, вміння подумки випереджувати події й передбачати результати.

Значні результати у формуванні професійної відповідальності майбутніх педагогів дає застосування у навчальному процесі особистісно орієнтованого навчання, в основі якого лежить діалогічний підхід.

Суть особистісно орієнтованого навчання та шляхи його реалізації розкриваються в працях І.Д.Беха, Є.В.Бондаревської, В.Й.Бочелюк, В.В.Давидова, І.С.Якиманської.

Особистісно орієнтоване навчання – це таке навчання, центром якого є особистість, її самобутність,

самоцінність: суб'єктивний досвід кожної особистості спочатку розкривається, а потім узгоджується із змістом навчання [3,21].

Однак проблема формування професійної відповідальності як важливої якості особистості майбутнього педагога з використанням особистісно орієнтованого навчання спеціально не досліджувалась. Актуальність дослідження зумовила необхідність теоретичного обґрунтування специфіки особистісно орієнтованого навчання студентів, а також розробки науково обґрунтованої технології його реалізації з метою формування показників професійної відповідності.

Особистісно орієнтовані технології пов'язані з реалізацією принципу професійно-етичної взаємовідповідальності. Він обумовлений готовністю учасників педагогічного процесу взяти на себе турботу про долі людей, майбутнє нашого суспільства.

Специфіка педагогічної діяльності – це діяльність спілкування. Спілкування тут слід розглядати в єдності трьох його сторін: перспективної, комунікативної та інтерактивної. По-перше, спілкування завжди базується на баченні перспективи розвитку суб'єктів спілкування, на прогнозуванні його результатів. Студентів слід вчити вмінню уявляти результати педагогічної взаємодії, прогнозувати організацію педагогічної взаємодії. Ці вміння, у свою чергу, є показниками професійної відповідальності вчителя. Не менш вагомим у формуванні цієї важливої якості професіоналізму вчителя є інтерактивна характеристика спілкування. Інтеракція – це цілеспрямована взаємодія і взаємовплив учасників педагогічного процесу, в основі якої лежить власний досвід кожного; при інтеракції взаємодію слід розуміти як безпосередню міжособистісну комунікацію, найважливішою особливістю якої визначається здатність людини “брати на себе роль іншого” і відповідно інтерпретувати ситуацію, констатувати власні дії. При інтеракції діяльність педагога спрямована на активізацію, інтенсифікацію діяльності студентів, взаємодії учасників

педагогічного процесу; цілеспрямовану рефлексію учасниками своєї діяльності, взаємодії.

Обмін інформацією в процесі навчання здійснюється шляхом комунікації. У психології комунікація розглядається як зв'язок, взаємодія. Міжсуб'єктні взаємовідносини між учасниками педагогічного процесу характеризуються повноправністю учасників, їхньою самостійністю, творчістю, активністю, відповідальністю.

Ще однією умовою ефективності формування професійної відповідальності майбутнього вчителя у процесі особистісно орієнтованого навчання є правильно організована мисленнєва діяльність, у ході якої здійснюється система мисленнєвих операцій та обмін думками між учасниками. Потреба в діяльності, взаємодії, формується у процесі діалогу – формі спілкування, при якій викладач допомагає студенту формувати свій світогляд, своє особисте бачення проблеми, свій шлях її вирішення.

Практичні заняття з педагогіки передбачають вирішення теоретичних питань та застосування одержаних знань у практичній частині занять. Практична частина – це дискусії, ділові ігри, вирішення педагогічних задач, тобто діалогічні технології навчання.

Викладач у ході діалогу підтримує розмову, спрямовує, виправляє, доповнює, але нікого не оцінює. Він має право використовувати в своїй діяльності тільки три типи висловлювань, кожне з яких позитивне: схвалити студента; спрямувати, уточнити; знову розповісти ту частину матеріалу, яка сприйнята неправильно. Оскільки викладач не має права на жодне негативне судження, студенти не чекають від нього неприємностей чи покарань, а цілком покладаються на себе, беруть відповідальність за свої висловлювання й дії. Оскільки вимоги до себе через рефлексію власних дій студент висуває сам, то цей акт навчального циклу й дістав назву рефлексивно-оцінного. Він є останнім, четвертим у типовій схемі навчального циклу. Попередні акти, без яких не забезпечується цілісний розвиток особистості, це: орієнтаційно-мотиваційний;

пошуково-дослідницький; практичний. Звичайне практичне заняття з педагогіки проходить всі ці етапи. Причому всі вони особистісно орієнтовані, тобто викладач діагностує й оцінює рівень особистісного розвитку й сформованості якостей, що характеризують професійну відповідальність, а сам студент теж дає собі адекватну оцінку й визначає цілі, яких слід досягти у своєму саморозвитку.

Прикладом діагностування особистісного розвитку студентів може бути письмове опитування, що проводилось після тестування з питань теорії виховання. Опитування проводилося за такими запитаннями:

1. На які запитання ти відповів правильно?
2. Над чим тобі ще слід працювати?
3. Як ти збираєшся вирішити проблему?
 - а) розберусь сам
 - б) перегляну довідники
 - в) звернуся за допомогою до викладача
 - г) запитаю у студента, який знає
 - д) пошукаю іншого способу вирішення проблеми.
4. Чи задоволений ти своєю роботою?

Сам по собі самоаналіз – це одна з якостей особистості, що є показником сформованості її відповідальності, крім того, відповіді студентів засвідчують, що більшість студентів (80%) покладаються на себе у вирішенні проблем (питання а, б); за допомогою до викладача та до студентів, які знають, звернуться 15% студентів; і незначна кількість студентів збирається шукати іншого вирішення проблеми (5%).

Узагальнення результатів самоаналізу роботи студентів дає змогу визначити викладачу утруднення, які є у них, і ознайомитись зі шляхами їх усунення, обраними студентами. Таким чином, рефлексія заняття дозволяє і студенту визначити програму самостійної роботи над розділом, і викладачу визначитися в адресності індивідуальної допомоги студентам та пошукові правильного діалогу з ними.

Отже, педагогічний процес, що сприятиме розвитку суб'єктності, індивідуальності особистості, повинен характеризуватись такими ознаками: діалог, інтеракція, міжсуб'єктні стосунки, позитивність оцінювання, рефлексія, свобода вибору, ситуація успіху, а це і є ознаки особистісно орієнтованого підходу, що сприяє підвищенню рівня сформованості всіх показників професійної відповідальності майбутніх педагогів.

Література

5. Гузеев В.В. Лекции по педагогической технологии. – М.: Знание, 1992.
6. Минкина Н.А. Воспитание ответственностью. – М.: Высшая школа, 1990.
7. Якиманская И.С. Личностно ориентированное обучение в современной школе. – М.: Педагогика, 1996.